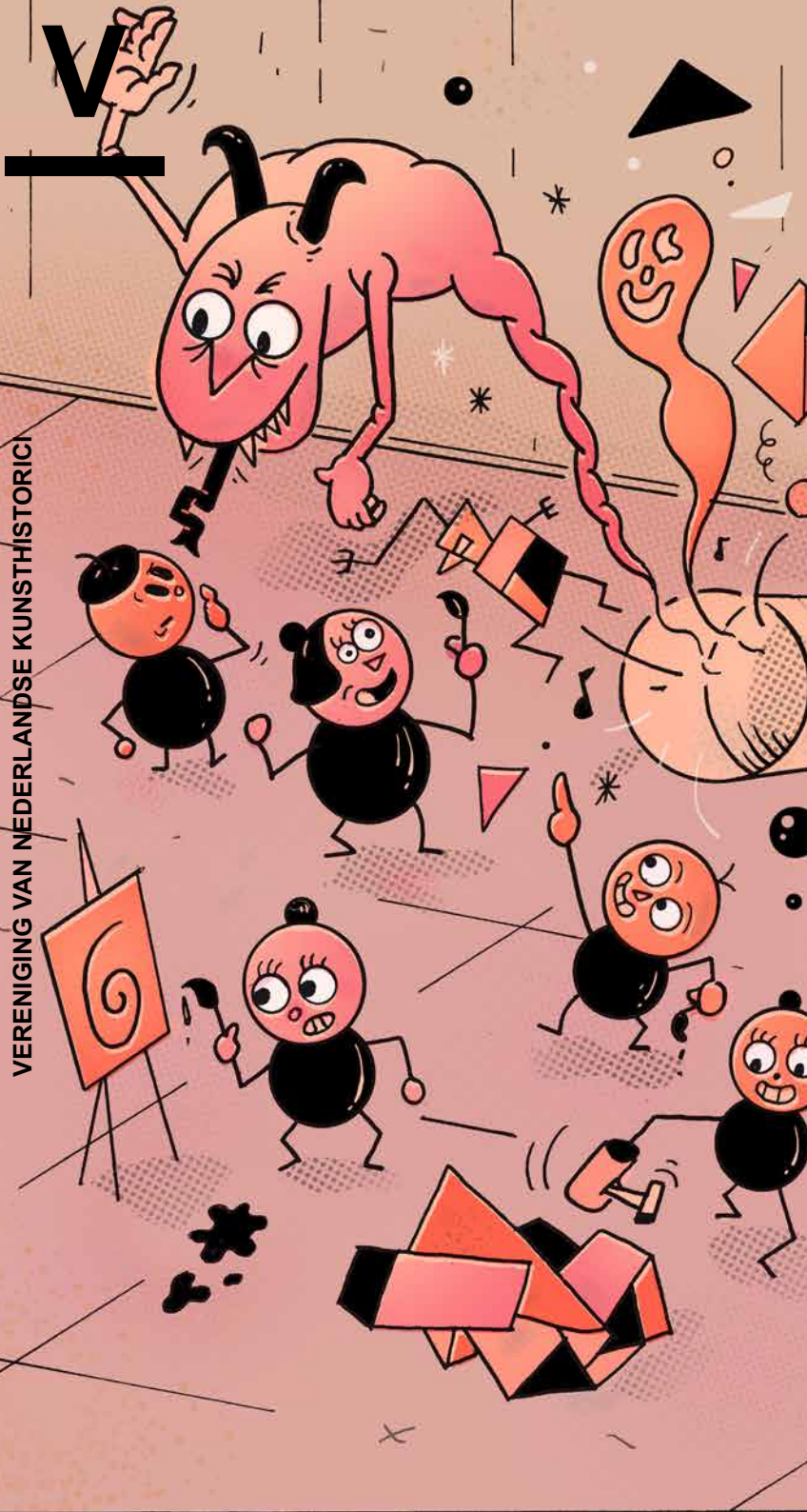

N

Bulletin *Kunsthistorici*

Verslag van de workshop
Inclusiever schrijven

P. 5

THEMAKATERN:
TERUGBLIK
JUBILEUMSYMPOSIUM

*Als kunstgeschiedenis
het overneemt*
Door Kitty Zijlmans

P.13

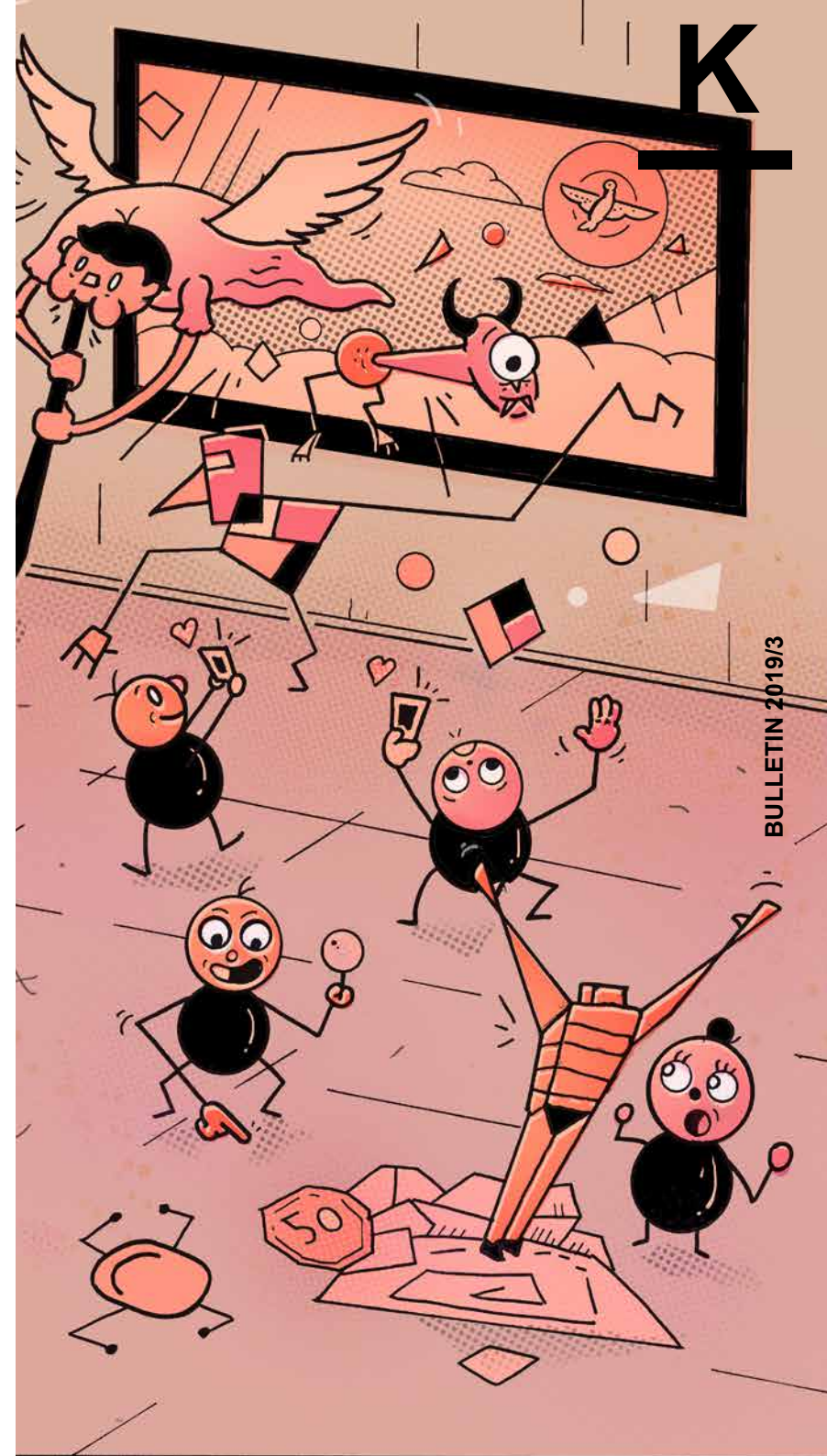
VNK benoemt
voor de eerste maal
ereleden

P.20

Prijswinnaar
aan het woord

P.22

en meer...

Annette de Vries

Praten over kunst

Het was een bewuste keuze van de VNK om haar 80-jarig lustrum in het teken van het succes van de kunstgeschiedenis te plaatsen. Het geheel vernieuwde Museum De Lakenhal vormde een prachtige en toepasselijke ambiance voor die dag. Kunst is *booming*. In Leiden en in al die andere prachtige museumsteden – groot en klein – in Nederland. Het aantal museumbezoekers blijft maar groeien; dat geldt ook voor de museumkaarthouders die bovendien een steeds gevarieerder profiel laten zien. Het aanbod aan tentoonstellingen is overweldigend. Het buitelt haast over elkaar heen. Ik weet niet hoe het jullie vergaat, maar zelfs de meest gepassioneerde kunsthistoricus kan onmogelijk alle blockbusters en andere ‘niet te missen’ tentoonstellingen bezoeken. En er is niet alleen veel te zien, maar de Collectie Nederland wordt ook steeds rijker. De Vereniging Rembrandt mag zich verheugen in een groeiende groep leden die aankopen in alle soorten en maten steunt.

We schrijven en ‘instagrammen’ ons een lieve lust over kunst. Tentoonstellingsrecensies, spectaculaire aankopen of omstreden veilingen (de Rubens uit koninklijk bezit), online restauraties (Nachtwacht) en spraakmakende performances (Maurizio Cattelans ‘Banaan met ducttape’): de media zijn er vol van. Steeds vaker gaat dat via social media. Natuurlijk zijn we tegenwoordig erg van de hypes, maar ook gestaag vindt kunst hier een serieus en eigentijds podium. Jonge kunsthistorici als ‘De Kunstmeisjes’ brengen in hun blogs en posts kunst op een actuele en aantrekkelijke manier onder de aandacht. Kunst is allang niet meer iets van het museum als gebouw en bewaarplaats. Kunst treedt letterlijk naar buiten en maakt deel uit van het publieke domein en omgekeerd.

Eigenlijk is dat een hele positieve ontwikkeling, want kunst is het waard om onderwerp van gesprek te zijn. Dat is wat anders dan alleen maar hip en trendy doen; daar prikt iedereen immers zo doorheen. Het gaat juist om het zoeken naar relevantie en verbinding, om op die manier kunst 'levend' te houden. En daar helpt het aangaan van het gesprek enorm bij. Of het nu is met collega-musea, andere culturele organisaties of – in het kader van inclusiviteit – met vertegenwoordigers van andere doelgroepen. Het gesprek aangaan houdt in: luisteren, je laten inspireren en samen verder komen. Dat kan op hele kleine schaal. Wij hebben als VNK-bestuur veel gehad aan de prettige gesprekken die wij met de Onderzoekschool Kunstgeschiedenis (OSK), de Vereniging Rembrandt, het RKD-Nederlands instituut voor kunstgeschiedenis en het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap (KNHG) – de collega-beroepsvereniging van historici – hebben gehad. We denken zelfs met de drie eerstgenoemde instellingen na over de organisatie van een publieksweek(end) voor de kunstgeschiedenis in 2022. Maar het was ook heel inspirerend om bij de organisatie van het recente lustrum van de VNK enkele jonge kunsthistorici te betrekken. Waarom zou je dat alleen met bestuursleden organiseren? Je krijgt er veel inspiratie en een mooier programma voor terug. We hebben het allemaal kunnen meemaken: deze 'gelegenheidsbende' heeft een fantastisch lustrum neergezet! Het Bulletin staat er vol van.

Een goed gesprek loont altijd. Lees het fascinerende *Man with a Blue Scarf* van de Engelse kunstcriticus Martin Gayford (oorspronkelijk verschenen 2010). Hij doet hierin verslag van zijn observaties en gesprekken tijdens de zeven maanden dat hij poseerde voor Lucien Freud (1922-2011). Het is een ode aan de rijkdom die een gesprek over kunst kan opleveren. Met het nieuwe jaar in aantocht is dit voor ons allen een mooi voornemen: het stimuleren van het gesprek over kunst. Probeer het eens in je familie- en vriendenkring. Misschien moeten we als kunsthistorici ook vaker het podium pakken en publiekelijk in gesprek gaan. Kansen hiervoor creëren. In de Top200 van de invloedrijkste Nederlanders, die de Volkskrant jaarlijks publiceert,

figureren in 2019 vijf kunsthistorici (Dibbits, Gordenker, Broers, Pijbes en Wolfs); in 2018 waren dat er drie, dus we zitten op de goede weg. Maar laten we ook het gesprek met elkaar actief opzoeken. Graag over onze sectiegrenzen – universiteiten, musea, erfgoed, kunsthandel, educatie en zelfstandigen – heen. Vraag eens aan een collega die werkzaam is in het educatieve veld wat hem/haar drijft? Of informeer bij een academicus welke kunsthistorische uitdagingen er liggen op de universiteiten en hoe dat in het dagelijkse werk vorm krijgt. En hoe kijkt die academicus eigenlijk aan tegen het succes van de musea? De VNK doet alvast een voorzet door het organiseren van een VNK-Nieuwjaarsborrel op 24 januari a.s. in Utrecht. Hou voor de details onze website in de gaten. Met natuurlijk een kleine Art Talk als opwarmer, maar verder vooral veel in gesprek gaan. Het zal de kunst alleen maar goed doen!

Annette de Vries
Voorzitter VNK

Even voorstellen:

Esther van der Hoorn

Vanaf 1 januari 2020 treedt Esther van der Hoorn toe tot het bestuur van de VNK. Zij volgt Arjan de Koomen op en zal zich richten op de sectie Universiteiten. Ze is momenteel promovenda aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar ze onderzoek doet naar het werk van de 17de-eeuwse zilversmeden Van Vianen en de door hen bedachte kwabstijl. Ze haalde in 2013 haar BA, ook aan de RUG, en in 2014 haar MA aan het Courtauld Institute in Londen. Daarna werkte ze twee jaar bij het Rijksmuseum Amsterdam als junior conservator kunstnijverheid.

Over haar toetreding tot het bestuur van de VNK vertelt ze: 'Ik heb een grote passie voor de wetenschappelijke bestudering van de kunstgeschiedenis en wil zorg dragen voor een constructieve dialoog binnen de sectie Universiteiten, maar zie er ook naar uit om de banden met andere secties aan te halen en te

kijken waar van elkaar geleerd en samengewerkt kan worden. Ik vind het belangrijk om studenten mee te nemen in het denken over de kunstgeschiedenis aan de universiteit, in het bijzonder de link tussen onderwijs, onderzoek en het werkveld. Met deze en andere uitdagingen ga ik dan ook graag aan de slag!

Inclusieve inspiratie aan de Surinaamse grachten

Verslag van de workshop Inclusiever schrijven van de VNK-sectie Educatie

Wapen van het geslacht Van Loon

Door Marie Baarspul

Het gebeurt niet zo vaak bij activiteiten van de VNK-sectie Educatie, maar de workshop 'Inclusiever schrijven' op 24 november was al snel overtekend. Ook de tweede mogelijkheid op 13 december raakte rap volgeboekt. Onder kunsthistorici bestaat duidelijk behoefte aan handvatten voor een inclusieve benadering via teksten, zeker bij hen die werken aan de overdracht naar een breed publiek.

De workshop is een initiatief van (kunst)historisch tekstschrijver Marie Baarspul, die de tentoonstelling *Aan de Surinaamse grachten* in Museum van Loon als uitgangspunt nam. Een brede opvatting van het begrip inclusie staat in de workshop centraal: hoe schrijf je een tekst die het onderwerp toegankelijk maakt voor zoveel mogelijk mensen? Daarbij is er oog voor zowel inhoud als vorm, maar ook voor vormgeving en plaatsing in de tentoonstellingsruimte én voor de rol van de tekstschrijver in het projectteam.

Om effectiever te kunnen werken, ontvingen de deelnemers van tevoren een handreiking en de opdracht: schrijf een zaaltekst over het familiewapen van de Van Loons - een onderwerp dat wel in de catalogus wordt besproken, maar in de tentoonstelling ontbreekt. Die voorbereiding leidde tijdens de bijeenkomst direct tot geanimeerde gesprekken. Na een bezoek aan de presentatie het tuinhuis kwamen de deelnemers terug met allerlei ideeën om de begeleidende teksten inclusiever te maken.

Daarna werkte iedereen geconcentreerd aan de opdracht, op basis van de catalogustekst over het wapen. Dat kostte de nodige hoofdbreken, want wat vertel je je publiek in 150 woorden over een heraldische jargonterm die Afrikaanse mensen tot 'zwarte koppen' objectiveert? Over zwarte mensen als statussymbool voor witte mensen, als personificatie van Afrika of als verwijzing naar exotische handelsgebieden? Hieruit bleek weer eens dat de tekstschrijver veel meer moet doen dan wetenschappelijke inhoud 'versimpelen'.

We kwamen er niet uit in een middag, al zijn we een heel eind gekomen. Er valt nog genoeg over inclusie te spreken én schrijven – dat vraagt om een vervolg.

Bulletin
Kunsthistorici

THEMA KATERN:

Terugblik
Jubileumsymposium
Het succes van de
kunstgeschiedenis

De KPI's van het succes

Een kort verslag van het lustrumsymposium

11 oktober 2019

in Museum De Lakenhal in Leiden

De VNK bestaat 80 jaar en dat hebben we gevierd dit jaar. Het grootste feest was het lustrumsymposium van 11 oktober met als thema: het succes van de kunstgeschiedenis. Het was een opgewekte bijeenkomst met maar liefst tien sprekers die over diverse aspecten van het kunsthistorische succes hebben gesproken. Over nieuwe wetenschappelijke benaderingen, over nieuwe ontdekkingen, over inspiratie en over de vraag hoe je als kunsthistoricus nieuwe publieks-groepen aan je kunt binden.

Maar we hebben ook gekeken waar we het succes van de kunstgeschiedenis aan kunnen afmeten. Welke punten bepalen ons succes? Bedrijfskundigen hebben voor deze vraag KPI's uitgevonden. De Kritieke Prestatie Indicatoren, oftewel de criteria waaraan je het succes van een bedrijf of organisatie kunt afmeten. Tijdens het lustrumsymposium kwam een groot aantal potentiële KPI's van de kunstgeschiedenis voorbij. We zetten de belangrijkste hier thematisch op een rij, bij wijze van verslag en ter voorbereiding van, laten we zeggen, het 90-jarig bestaan van onze vereniging. Zodat we over 10 jaar opnieuw kunnen peilen hoe het vak er voor staat.

KPI'S VAN DE KUNSTGESCHIEDENIS:

ONTWIKKELING VAN DE WETENSCHAP

De opkomst van nieuwe onderzoeksrichtingen, zoals technische kunstgeschiedenis

Nieuwe impulsen voor bestaande onderzoeksvelden dankzij technische ontwikkelingen, zoals 3D-printen

De hoeveelheid mooie vondsten en nieuwe ontdekkingen

INCLUSIVITEIT EN DIVERSITEIT

Meer aandacht voor niet-westerse kunstgeschiedenis

Meer vrouwelijke kunstenaars in de canon

Meer kunsthistorici met een bi-culturele achtergrond

BEREIK EN BEELDVORMING

Kunstgeschiedenis als inspiratie voor kunstenaars

Vaker aan tafel bij de media en de politiek

Meer blogs en betere vindbaarheid van kunsthistorici

Meer volgers voor kunsthistorische Instagramaccounts

Grotere zichtbaarheid van kunsthistorici op televisie

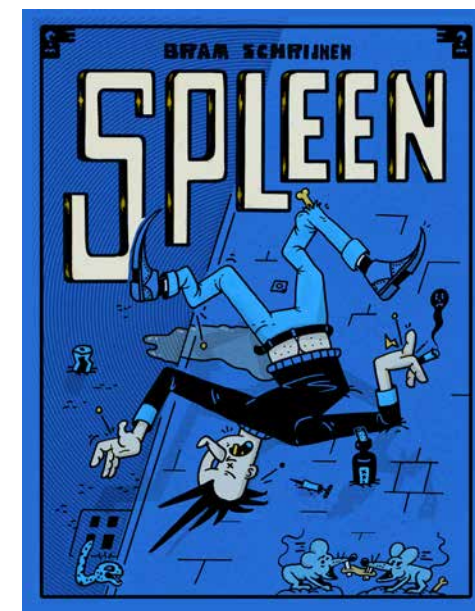
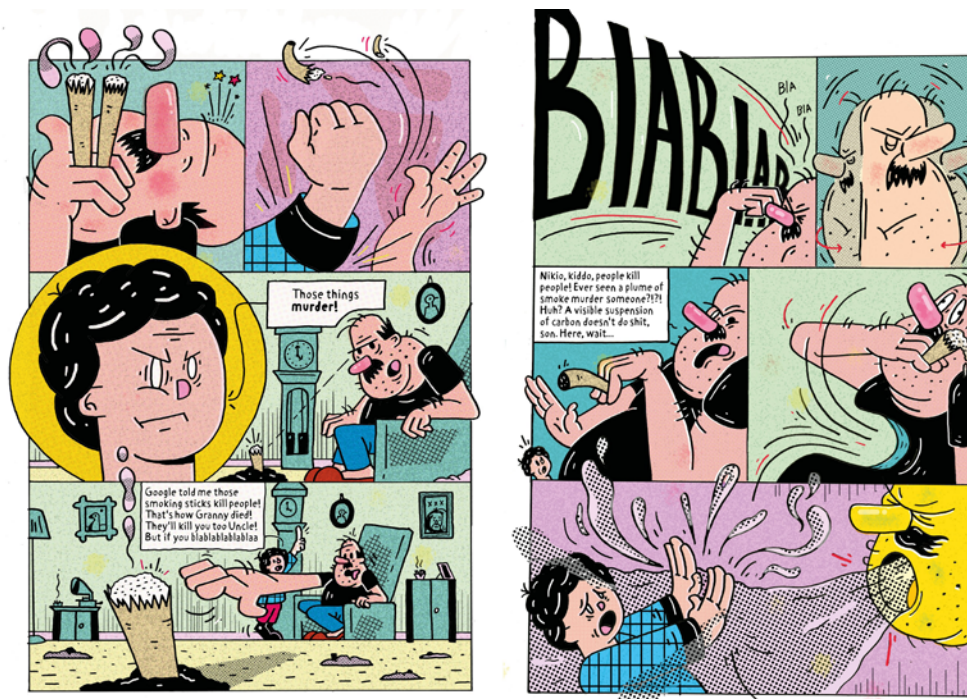
Meer activiteiten en evenementen om het publiek aan ons te binden

Over de illustrator
Nik Heemskerk

Nik Heemskerk (1993) studeerde illustratie aan de kunstacademie in Utrecht. Zijn werk is vrolijk en biedt altijd net iets meer dan je in eerste instantie ziet.

Zijn inspiratie haalt hij overal vandaan: geschiedenis, schilderijen, maar ook door veel krabbels te maken. Naast illustraties maakt hij ook graag strips. Zijn eerste stripboek *Going up in smoke*, vol met bizarre feitjes en bevreemdende illustraties, collages en stripjes over roken, is onlangs verschenen bij Uitgeverij Bries.

Inspirerende en veelzijdige sprekers maken lustrumsymposium tot succes

De Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici kijkt terug op een geslaagd lustrumsymposium. Niet alleen was het symposium volledig uitverkocht, ook leidde de lezingen en intermezzo's van de verschillende sprekers tot geanimeerde gesprekken. Voor wie er niet bij kon zijn of nog iets wil nalezen blikken we in dit *Bulletin* terug op de bijdragen.

Jeroen Stumpel, emeritus hoogleraar Ikonologie en Kunsttheorie (Universiteit Utrecht) trapte de dag af met zijn bijdrage over *Het wetenschappelijke succes van de kunstgeschiedenis*. Hij behandelde nieuwe onderzoeksgebieden en baanbrekende publicaties. Van Panofsky tot Ernst van de Wetering en van iconologie tot materiaaltechnisch onderzoek: we maakten een reis door de ontwikkeling van ons vakgebied.

Kitty Zijlmans, hoogleraar kunstgeschiedenis nieuwste tijd (Universiteit Leiden) sloot daar prachtig bij aan door op haar beurt de blik op de toekomst te richten in haar lezing *Als kunstgeschiedenis het overneemt. Over vergezichten en zwarte gaten*. Zij noemt daarin vijf toekomstige uitdagingen voor de kunstgeschiedenis. Ook roept ze kunsthistorici op “bij elk overleg op welk niveau dan ook (overheden, verenigingen, de erfgoedsector, de politiek) aan tafel te zitten, niet aan het einde maar vanaf het begin omdat wij specifieke kennis hebben die we meer maatschappelijk moeten en kunnen

inzetten.” De lezing is verderop in dit bulletin in zijn geheel te lezen.

Karin Haanappel, auteur, onderzoeker, spreker en oprichter van het Instituut voor Vrouwelijke Kunstgeschiedenis, schetste in haar lezing *The Story of Art, een egalitaire kunstgeschiedenis* hoe “His Story of Art” ontstond en vervolgens herhaald, bevestigd en bestendigd werd. Ze toonde vrouwelijke kunstenaars die lange tijd zijn weggemoffeld en ze liet zien dat daar langzaam verandering in komt. Zo loopt er momenteel een tentoonstelling in het Prado over Sofonisba Anguissola en Lavinia Fontana.

Sanne Frequin, promovendus Middeleeuwse graftombes en docent aan de Universiteit Leiden en Universiteit Utrecht, ging in op *Wetenschap in de etalage. Hoe ‘verkopen’ we kunstgeschiedenis aan een breder publiek?* De wetenschappelijke praktijk is voor de media zeker interessant, stelde ze. Maar wij moeten het programmamakers zo makkelijk maken door te zorgen voor zichtbaarheid (bijvoorbeeld via een blog) en vindbaarheid:

maak duidelijk waarover je iets kunt vertellen. Ze riep alle aanwezige kunsthistorici op te starten met bloggen, bijvoorbeeld via wetenschap.nu en zo te werken aan meer zichtbaarheid en vindbaarheid van kunsthistorici.

Nathalie Maciesza van De Kunstmeisje ging in op de vraag *Hoe word je Instafamous als kunsthistoricus?* Ze liet onder andere zien dat waar in het buitenland kunstercritici zoals Jerry Saltz kunnen rekenen op hoge volgersaantallen, in Nederland de individuele kunsthistorici nog achterblijven. Duidelijk is wel dat veel musea en kunstinstellingen volop bezig zijn met Instagram als manier om het publiek aan zich te binden. Zoals het Van Gogh Museum (1,4 miljoen volgers) dat de collectie centraal stelt en het Teylers Museum (11.400 volgers) dat veel aandacht besteedt aan aantrekkelijke grids. Soms kan de insteek ook heel simpel zijn, zoals Museum Voorlinden (ruim 75.000 volgers) met ‘een kunstwerk per dag’ laat zien.

Fusien Bijl de Vroe, directeur van de Vereniging Rembrandt,

vertelde in haar bijdrage over de aanwas van jongeren en de verschillende cirkels binnen de Vereniging Rembrandt. Ook liet ze zien hoe mensen eigenaarschap gaan voelen voor ons cultureel erfgoed. Verderop in dit *Bulletin* een samenvatting van haar bijdrage.

Persoonlijke successen

De lezingen van bovenstaande sprekers werden afgewisseld door korte intermezzo's waarin kunsthistorici over hun persoonlijke successen spraken.

Marie Stel, freelance kunsthistorica, sprak over inclusiviteit. Om een diverser publiek te bereiken is het niet alleen belangrijk om naar de inhoud en de vorm te kijken (bijvoorbeeld de collectie en de collectiebeschrijvingen), maar ook naar de eigen organisatie. Die moet inclusiever zijn om tot een inclusievere inhoud te komen.

Emilie den Tonkelaar, specialist Oude Meesters bij Hoogsteder & Hoogsteder vertelde enthousiast over *De ontdekking van een olieverfschets van*

Rubens: “nieuwsgierigheid is het leukste van het vak”.

Kunstgeschiedenisstudent en schilder **Sebastiaan de Groot** won Project Rembrandt en zette met zijn schilderij ook het onderwerp burn-out en depressie onder studenten op de kaart.

Valentijn Carbo, architectuurhistoricus bij Vereniging Hendrick de Keyser, vertelde in een bevlogen verhaal over de museumhuizen van Vereniging Hendrick de Keyser. Via de huizen kan het publiek als het ware een tijdreis maken. “Bezoekers mogen laatjes en kastjes openen, op de stoelen zitten en eventjes ‘wonen’ in de museumhuizen”. Ook ging hij in op de samenwerking tussen Vereniging Hendrick de Keyser en het programma BinnensteBuiten.

Het lustrumsymposium is mogelijk gemaakt door:

De lustrumcommissie:

Bram Donders
Liesbeth Mulder
Gaila Jehoel
Marion van der Marel
Epco Runia
Marie Baarspul
Eline Levering

En door:

De Museumvereniging, het Utrechts Universiteitsfonds, de Gravin van Bylandtstichting en de institutionele steunleden.

Universiteit Utrecht

Utrechts
Universiteitsfonds

GRAVIN VAN BYLANDT
STICHTING

Als kunstgeschiedenis het overneemt: over vergezichten en zwarte gaten.

Door Kitty Zijlmans, hoogleraar kunstgeschiedenis nieuwste tijd, Universiteit Leiden

Uitgesproken op het lustrumsymposium *Het succes van de kunstgeschiedenis* van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici te Leiden, Museum De Lakenhal, vrijdag 11 oktober 2019.

Waar wordt succes aan afgemeten? Met welke indicatoren wordt dan gewerkt? Studenten- of bezoekersaantallen, meer ervaringsplekken, het ontdekken van nieuwe meesterwerken, nieuwe technieken voor behoud en beheer van erfgoed? Misschien, maar er zijn ook andere panorama's. In deze lezing wil ik een balletje opwerpen over mogelijke andere opties.

Over de klimaatverandering zijn onlangs nieuwe en nog veel dramatischer cijfers bekend gemaakt, we verzuipen zo'n beetje in onze plastic soep of stikken in het fijnstof, Greta Thunberg probeert ons allen aan te zetten tot daadwerkelijke actie, volgens Trump is de wereld beter af met patriotten dan globalisten, China blijkt een agressieve wereldspeler, de 75ste verjaardag van de Verenigde Naties dreigt overschaduwd te worden door mogelijke breuken in de alliantie, in de Europese Unie zijn tal van regeringen snel aan het uiterst-verrechten en verhar-den, het Brexit-debacle neemt groteske proporties aan, vluchtelingen blijven *en masse* naar Europa vluchten in de hoop op een betere toekomst maar als ze niet verdrinken tijdens hun tocht, dan komen ze terecht in mensonterende opvangkampen. De toenemende vercijfering en verslagleggingsdwang vertonen dictatoriale trekken. 'Managementmateriaal' noemt Eelco Runia ons – staf en studenten

– in zijn boek *Genadezesjes* (2019, p. 103), waarin hij korte metten maakt met de huidige stand (lees teloorgang) van de Nederlandse universiteit.

Wat moeten wij dan met *kunstgeschiedenis*? Een pretstudie volgens Wiebes, nutteloos volgens Duisenberg (nota bene voorzitter van de VSNU – de Ver. van NL Universiteiten!)

Alles, zou Christian Madsbjerg zeggen. Ik had zijn boek getiteld *Filosofie in een tijd van big data* (2017) een keer gekregen als dank voor het voorzitten van een debat, had het thuis in mijn boekenkast gezet en was het eerlijk gezegd vergeten tot ik het opiniestuk 'Mens blijven in een bètawereld' van Bas Heijne las in de *NRC* van afgelopen 21-22 september. Daarin haakt hij in op het onzalige idee van minister Van Engelshoven om geld van de humaniora over te hevelen naar de o zo nuttige bèta- en technische studies – dat ze natuurlijk ook zijn, maar ze zijn maar één kant van de medaille van kennis en weten. Ik citeer Bas Heijne even over het nut van de geesteswetenschappen: "Een beeld, een schilderij, een kerkgebouw 'vertellen' op zichzelf helemaal niks" zegt hij [hij verwijst hier naar een opmerking van Van Engelshoven dat niks een verhaal zo goed vertelt als objecten: een beeld, een schilderij, een gebouw, een kerkgebouw.] Heijne zegt: "(maar) Niet als je er niks van weet, niet als je er niet in verdiept, niet als je niet geschiedenis en context kent. Het zijn *wijzelf* die het verhaal vertellen over die objecten, *wij* geven ze betekenis, *wij* houden ze tegen het licht, onderzoeken ze, koesteren ze en brengen ze in verband met andere verhalen. De disciplines die zich met dat verhaal bezig houden, hebben een naam: de geesteswetenschappen." Ook Martha Nussbaum in haar belangrijke studie *Not for Profit. Why Democracy Needs The Humanities* (2010) beklemtoont het belang van ons soort studies in een tijd waarin in toenemende mate het onderwijs wordt gezien als geheel in dienst staand van economische productiviteit en output. Met dit rendementsdenken kunnen de complexe globale problemen niet het hoofd worden geboden. Integendeel. Het brengt de democratie in gevaar.

In zijn verdere betoog haalt Heijne Madsbjerg aan, consultant en adviseur van vele Fortune 500-bedrijven (een ranglijst van bedrijven van groot naar klein gemeten in omzet), zoals Ford, Adidas en Chanel. Een verregaand technologisch wereldbeeld heeft het geesteswetenschappelijke denken in het verdomhoekje gedrukt, maar Madsbjerg benadrukt juist het *nut* van de geesteswetenschappen, ook in economisch-financiële termen. Waarom? Omdat de grote multinationals de geesteswetenschappen nodig hebben om de wereld te begrijpen, niet kwantitatief maar kwalitatief, op het niveau van de individuele mens. Ook – of juist – in de wereld van de grote multinationals is het nuttig, zo niet van wezensbelang, om elkaars geschiedenis en cultuur te kennen, om blamages te voorkomen, foute inschattingen te maken of *faux pas* te begaan. Ik heb Madsbjerg meteen uit de kast getrokken en ben gaan lezen. Moeten we hem volgen om de economie verder te spekken? Ja en nee.

Zij sleutelwoord is *sensemaking*, zinduiding, het geven van betekenis aan feiten en dingen. “Feiten zijn geen feiten” zei rechtsfilosoof J.F. Glastra van Loon al in 1970, feiten behoeven interpretatie, een context, een verhaal. En daar komt de menselijke factor om de hoek kijken, niet de harde (Madsbjerg noemt ze dunne) data, maar dikke. Dikke data zijn data van de betekenisgeving. Die zijn volgens hem nodig voor ‘culturele intelligentie’ en ‘cultureel engagement’. Om die culturele kennis te verwerven is de kunstgeschiedenis goed toegerust. Het gaat om het bestuderen van de mens in de complexiteit en schoonheid van de geleefde wereld, en daartoe heb je verbeeldingskracht en intuïtie nodig. De vraag welke opvattingen van de wereld, welke wereldbeelden er ten grondslag liggen aan kunstwerken, gaat op voor welk domein dan ook en voor Madsbjerg staat het bedrijfsleven en hun afzetgebieden centraal. Hij zegt “als we niet begrijpen wat mens-zijn is, begrijpen we alles verkeerd.” (p. 64) Dat is wellicht een open deur maar het belang van zijn boek is dat hij laat zien dat we daarvoor de geesteswetenschappen nodig hebben: om concrete ‘werelden’ te begrijpen – en dan laat de kunst ons nog eens oneindig veel mogelijkheden zien om

de wereld anders te denken en vorm te geven. Maar ook die behoeven duiding. Als het waar is dat de grote problemen van de komende eeuw culturele problemen zijn, zoals Madsbjerg stelt (p. 188), dan hebben we volgens hem juist mensen nodig die het vermogen hebben tot sociale intuïtie, politieke innovatie, actief luisteren, culturele interpretatie, analytische empathie, en artistieke integriteit. Kunstgeschiedenis dus. Kortom, kunstgeschiedenis kom meer aan zet!

Toekomstig succes: waar staan we nu en waar gaat het naar toe. Kansen en bedreigingen voor de toekomst.

Dit was de initiële vraag aan mij – Jeroen [Stumpel, red.] de wetenschappelijke successen van de afgelopen vijftig jaar en ik een blik op de toekomst. Tegen de achtergrond van het zo juist geschetste wil ik daar graag op ingaan. De kunstgeschiedenis is zowel kwantitatief als kwalitatief gegroeid (zie voordracht Jeroen). Waar liggen inderdaad toekomstige uitdagingen? Ik noem er vijf.

1. Mij na aan het hart: ‘the global’. Ik ben dus wel een ‘globalist’ in tegenstelling tot Trump want voor mij is het onbestaanbaar dat we anno 2019 in onze geglobaliseerde wereld onze blik alleen zouden richten op de zogenaamde ‘westerse’ kunstgeschiedenis. Ik heb er nog niet eens zoveel moeite mee als opleidingen, instituten en musea zich zouden beperken tot de westerse tradities maar dan moet dat ook zo worden aangeduid: Westerse Kunstgeschiedenis, en dan zou wat mij betreft nog steeds duidelijk gemaakt moeten worden dat dit geen singuliere ontwikkelingen zijn maar zijn ontstaan uit interculturele contacten – lokaal, interregionaal, nationaal en internationaal, dan wel globaal.

Eén blik op Felipe Fernández-Armesto's boek *Pathfinders. A global History of Exploration* uit 2006 laat zien (zover een boek in één oogopslag gezien kan worden) dat interculturele uitwisselingen gedreven door nieuwsgierigheid, exploratiedrift te land en ter zee, en afzetgebied, zo oud zijn als de mensheid en gezorgd hebben voor kennis van andere culturen die twee kanten op gaat: naar de brenger en naar de ontvanger toe (ik houd even in het midden dat de ontvanger niet altijd zat te wachten op deze aandacht). Cultuurcontacten staan aan de basis van ontwikkelingen en daar zou de kunstgeschiedenis nog wel eens flink wat meer aandacht aan mogen besteden. Niet: de kunstgeschiedenis van Nederland, maar de geschiedenis van culturele en artistieke ontmoetingen en uitwisselingen aangaande Nederland, in verleden – al was de wereld toen kleiner – en heden, zeker omdat Nederland een koloniaal verleden heeft maar nauwelijks tot niets doet aan wat dit betekent of heeft betekend voor de kunst, architectuur en cultuur van beide partijen, de kolonisator en de gekoloniseerde.

Ook wel heel verfrissend in Armesto om te lezen is het volgende, we zitten dan inmiddels in hoofdstuk 4 waar hij het heeft over 'The Maritime Turn' (zo beetje de vijftiende eeuw, p. 121). Hij merkt op dat wij westerlingen nogal eens de neiging hebben onszelf te feliciteren met de manier waarop onze voorvaders het verleden en heden van ons continent en bij implicatie van de wereld vorm hebben gegeven, maar zegt hij dan, vanuit een werkelijk mondiaal perspectief bezien zijn wij westerlingen slechts het bezinksel van de Eurasische geschiedenis, het moeras waarin de Eurasische geschiedenis heeft afgewaterd. Een paar renaissances: de middeleeuwse expansie van het Latijnse Christendom, de wetenschappelijke revolutie van de verlichting, de Franse Revolutie en de industrialisatie zijn inderdaad formatieve bewegingen geweest die in het Westen zijn begonnen en zich oostwaarts hebben verspreid, maar verder zat Europa eeuwenlang aan de ontvangende kant van de grote culturele transmissies die zich hebben voltrokken: veehouderij, landbouw en mijnbouw, de komst van Indo-Europese talen, de kolonisatie van de Feniciërs, Joden en Grieken, de komst van het Christendom, de migratie van Duitsers,

Slavische volkeren en steppenbewoners, allerlei vormen van kennisververwing, smaak, technologie en wetenschap uit Azië – de beïnvloedingsrichting was van oost naar west. Laten we in de kunstgeschiedenis eens opnieuw naar Europa, dan wel Nederland kijken als het *ontvangende* land.

2. Cultureel Erfgoed. In een recent proefschrift had de promovenda de kunstgeschiedenis als sub-discipline onder Cultureel Erfgoed geschaard. U begrijpt dat ik daar even een kritische kanttekening bij heb geplaatst, maar het raakt wel een open zenuw. Kunstgeschiedenis en cultureel erfgoed zijn innig met elkaar verweven maar als cultureel erfgoed-studies een verdere vlucht nemen zou de kunstgeschiedenis inderdaad een toeleveringsbedrijf voor deze sector kunnen worden. Dus moeten we het heft in eigen handen nemen en ervoor zorgen dat de kunstgeschiedenis bij elk overleg op welk niveau dan ook (overheden, verenigingen, de erfgoedsector, de politiek) aan tafel zit, niet aan het einde maar vanaf het begin omdat wij specifieke kennis hebben die we meer maatschappelijk moeten en kunnen inzetten. Hetzelfde geldt ten aanzien van cultural studies, visual studies en museum studies, aanpalende en deels overlappende disciplines waar kunstgeschiedenis zich vanuit haar eigen perspectieven toe moet verhouden en mee interacteren. Dus niet terug kruipen in het eigen bastion maar actief positie innemen.

3. Technische kunstgeschiedenis. Als er één veld aan het groeien is, dan is het wel wat we met 'technische kunstgeschiedenis' aanduiden maar het daarmee ook wel tekort doen. De hoeveelheid materiaal- en technische kennis die nodig is voor de restauratie en conservering van kunst en architectuur, de mogelijkheden die de 3-D print van kunstwerken (en dan bedoel ik ook schilderijen) opent voor onderzoek en museale presentaties staat nog in de kinderschoenen, maar is onstuitbaar en zal onze perceptie van kunst veranderen. We (ik eigen het me maar even toe) kunnen op basis van technisch onderzoek naar bij voorbeeld pigmenten in schilderijen een versie van een schilderij

dat nu eenmaal door de jaren, door de eeuwen heen is verkleurd, terugbrengen tot hoe het er ooit, op het moment dat de schilder er het laatste verfstreekje aan aanbracht, worden teruggebracht. Dat is welhaast origineler dan het origineel, al is de laatste het authentieke object. Stel dat je allerlei degradatieversies naast elkaar kunt presenteren en laten zien hoe kunstwerken veranderen? Of verdwenen werken aan de vergetelheid ontrukken door een 3-D print? Dat opent nieuwe onderzoeksvragen en dit is nog maar het begin. Het ‘originale’ werk zal altijd het ijkpunt zijn (als we het nog hebben) maar welke nieuwe rol gaat dat spelen? Zijn we er bang voor dat als men een één-op-één kopie kan kopen van Van Eycks Arnolfini portret men niet meer naar het museum zou gaan? Het omgekeerde zal gebeuren. En is de kunstgeschiedenis bij al dit technische geweld overbodig geworden? In tegendeel, bij de eerder genoemde promotie aan de TU Delft werd maar weer eens overduidelijk dat waar het gaat om de betekenis van al deze voortgang, de geesteswetenschappen en meer in het bijzonder de kunstgeschiedenis onontbeerlijk zijn omdat wij precies die vragen naar de betekenisgeving stellen. Naar wat perceptie behelst. Het unieke van de geesteswetenschappen – ik parafraseer weer even Runia (p. 195) – is dat al die in de geestwetenschappen ontwikkelde perspectieven, metaperspectieven en methoden een ecosysteem vormen waarin de drang overheerst elk ontwikkeld perspectief meteen vanuit een metaperspectief onder de loep te nemen: manieren van kijken en manieren om daar weer naar te kijken. Runia noemt de geesteswetenschappen een evolutionair kunststukje dat de dialectiek tussen traditie en vernieuwing hebben geïnstitutionaliseerd. Zelftransformatie als norm en dat geldt wat mij betreft ook voor de kunstgeschiedenis.

4. Media. Ik doel hier niet zo zeer op de sociale media ook al spelen die wel een rol maar de media waarvan de kunstenaars zich bedienen enerzijds en anderzijds hoe de kunstgeschiedenis daar niet in achter kan blijven. Ik doel op de enorme vlucht van de digitale media en technieken. Kunstenaars zullen nooit nalaten die te exploreren, zoals ze dat altijd hebben gedaan wanneer nieuwe ontwikkelingen

zich voordoen, en wij moeten dan in staat zijn die te volgen. Maar dat strekt zich ook uit van nieuwe scan- en printmogelijkheden en computersimulaties tot big data. Dat onderzoek zal alleen maar toenemen: wat voor patronen laten big data zien, welke conclusies worden daaraan verbonden maar belangrijker nog, hoe die te interpreteren en te duiden? En dan zijn we weer bij betekenisgeving.

5. De maatschappij. Terug naar Madsbjerg. Hij introduceert een concept dat in de kunstgeschiedenis overbekend is: meesterschap – *connaissance* – voor hem een manier om te navigeren door een kennisveld om tenslotte door de wereld te kunnen navigeren. Voor ons klinkt als muziek in de oren dat hij het meest kenmerkende aspect van het connoisseurschap het esthetisch oordeel noemt: navigeren als de kunst van de interpretatie. Nou, dat kunnen wij kunsthistorici wel! Uiteindelijk gaat het om mensen, niet om organisatiestructuren of dunne data. De kernvraag die in elke cultuur of organisatie naar voren komt, is: hoe begrijpen we andere werelden, gewoontes, betekenissen en markten? Hoe worden die gepercipieerd? Het is precies daarin waar de kunstgeschiedenis is gepokt en gemazeld. Daar ligt de maatschappelijke uitdaging van de kunstgeschiedenis: overal aan tafel zitten en ons overal mee bemoeien. Overal ‘infiltreren’ – en daarom zijn er ook altijd en overal banen waar het geesteswetenschappelijke-kunsthistorische denken relevant is.

Ik heb hier een aantal vergezichten geschetst. In al deze gevallen, alsook perspectieven die ik niet heb genoemd, is één ding duidelijk: de kunstgeschiedenis moet er als de kippen bij zijn: bij elk overleg over ruimtelijke ordening, openbare ruimte, stadsplanning, onderwijs, het museale veld, de politiek, bij multinationals, het bedrijfsleven, overal waar het gaat om culturele relevantie. Dat is de kunstgeschiedenis van de toekomst. En, o ja, we moeten natuurlijk ook de kunst blijven bestuderen.

En hoe zit het nu met die zwarte gaten? Naar aanleiding van mijn Elementaire Deeltje *Kunstgeschiedenis* (AUP 2018) merkte collega

Peter de Ruiter uit Groningen op dat het niet alleen een leuk boek is maar deel uitmaakt van een boeiende reeks over Grote Onderwerpen-in-Pocketformaat, variërend van Vaccinatie, IJstijden, Strafrecht, Nietzsche en Socrates tot Zwarte Gat. Ons vak mag niet in een zwart gat verdwijnen, integendeel, kunstgeschiedenis moet het overnemen.

Kitty Zijlmans, Hoogleraar kunstgeschiedenis nieuwste tijd,
Universiteit Leiden
c.j.m.zijlmans@hum.leidenuniv.nl

Geraadpleegde literatuur

Felipe Fernández-Armesto, *Pathfinders. A global History of Exploration*. New York, Norton 2007 [2006].

J. F. Glastra van Loon, 'Feiten zijn geen feiten. Een kritiek op de positivistische wetenschapsbeschouwing', *De Gids*, Jrg. 133 (1970), pp. 87-97.

Bas Heijne, 'Mens blijven in een bètawereld', *NRC* 21-22 september 2019.
Christian Madsbjerg, *Filosofie in een tijd van Big Data*. Utrecht, Ten Have 2017.

Martha Nussbaum, *Not for Profit. Why Democracy Needs The Humanities*. Princeton University Press 2010.

Eelco Runia, *Genadezesjes. Over de moderne universiteit*. Amsterdam, Athenaeum-Polak & Van Gennep 2019.

Kitty Zijlmans, *Kunstgeschiedenis*. (Elementaire Deeltjes no. 60). Amsterdam University Press 2018.

Van drempelvrees naar eigenaarschap: musea, millennials en de Vereniging Rembrandt

Fusien Bijl de Vroe

Hoe krijgt de Vereniging Rembrandt millennials de musea in? Het begint met het besef dat voor jongeren die geen kunsthistorici zijn, een museumbezoek een grotere drempel heeft: sommige musea zien eruit als een onneembaar bastion, waarin de plattegrond eerder angst aanjaagt dan uitnodigt de collectie te gaan zien, en daarnaast zullen sommigen van hen misschien denken dat een museumbezoek in je eentje in het weekend de indruk wekt dat je geen vrienden hebt.

Jonge Rembrandt Art Talks (JRAT)

De Vereniging Rembrandt organiseert voor leden van 18-35 gemiddeld drie keer per jaar Jonge Rembrandt Art Talks. Dit zijn

bijeenkomsten in een museum met altijd twee vaste onderdelen:

Uitleg van een expert bij een met steun van de Vereniging Rembrandt aangekocht kunstwerk

Bij aankomst kiest de gast een kaartje met daarop het verzamelgebied waar hij meer vanaf wil weten (zilver bijvoorbeeld, of 17de-eeuwse schilderkunst). Op de achterkant staat een ander verzamelgebied, dat de gast niet gekozen heeft maar waar hij ook uitleg over krijgt. Hierdoor komen gaste erachter dat alles interessant is als je er meer over weet.

Interview met een aansprekende gast of presentatie

Bij de laatste editie was dat Rembrandtbiograaf Onno Blom, die vertelde over zijn boek over de Jonge Rembrandt, het onderwerp van de nieuwste tentoonstelling in Museum De Lakenhal. Met de JRAT maakt de Vereniging Rembrandt het museumbezoek wat laagdrempeliger, omdat het een sociaal evenement is. Je krijgt uitleg en gaat maar een paar dingen zien. De Rembrandtkaart is ook een stimulans de leden (van elke leeftijd) sneller een bezoek te laten maken aan het museum, want als je een kaartje koopt heb je eerder de gedachte dat je alles moet zien en dat maakt een bezoek weer verder weg.

Eigenaarschap

Zelf het heft in eigen hand nemen, dat is het leerpunt van de Cirkels van de Vereniging Rembrandt. De Vereniging heeft inmiddels tien cirkels, waarvan de Titus Cirkel de oudste is. Ook is er een Cirkel voor jongeren, de Caius Cirkel: <https://www.verenigingrembrandt.nl/nl/de-vereniging/wie-we-zijn/onze-leden/cirkels>.

De JRAT heeft een eigen jongerenbestuur dat helpt bij de invulling en uitvoering van de JRAT. Zo voelen zij zich medeverantwoordelijk voor de ontvangsten en zijn ze ook eerder geneigd deze succesvol te maken. Door de ontvangsten wordt ook benadrukt dat wat ze te zien krijgen daar niet vanzelf is gekomen, maar met steun van velen, vooral particulieren. Zo hoopt de Vereniging Rembrandt dat zij zich ook medeverantwoordelijk gaan voelen voor ons gezamenlijk kunstbezit.

VNK benoemt voor de eerste maal ereleden

De VNK heeft op haar lustrumsymposium het erelidmaatschap uitgereikt aan drie kunsthistorici die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor het vak kunstgeschiedenis of een deelgebied daarvan. Het erelidmaatschap is uitgereikt aan Willemijn Fock, Eddy de Jongh en Henk van Os. Voor Willemijn Fock en Henk van Os werd dat gedaan tijdens het lustrumsymposium. Eddy de Jongh kon daar helaas niet aanwezig zijn. Aan hem werd later persoonlijk het erelidmaatschap uitgereikt. Op het lustrumsymposium las voorzitter Annette de Vries wel een reactie voor, in De Jonghs kenmerkende stijl. Deze lezenwaardige reactie is verderop in dit Bulletin te lezen.

Willemijn Fock was hoogleraar in de geschiedenis van de kunstnijverheid aan de Universiteit van Leiden tussen 1982 en 2007. Als hoogleraar heeft zij gedreven en vol toewijding vorm gegeven aan het specialisme van de kunstnijverheid en de interieurgeschiedenis; een specialisme dat voor de kunstgeschiedenis zo belangrijk is, maar lang onderbelicht bleef. Zonder twijfel is zij degene geweest die de wetenschappelijke basis heeft gelegd voor het vak interieurgeschiedenis.

Eddy de Jongh was van 1976 tot 1990 hoogleraar iconologie en kunsttheorie aan de Universiteit Utrecht. De Jongh kan met recht de *founding father* van de iconologie in Nederland worden genoemd, de leer der betekenis van kunstwerken, in het bijzonder van 17de-eeuwse Nederlandse genretaferelen. Emblematiek, een boodschap gebracht door een prikkelende combinatie van woord en beeld, was belangrijk in De Jonghs onderzoek. De iconologische benadering heeft – in alle nuances denkbaar – zonder meer een blijvende plek in de kunstgeschiedenis gekregen.

Henk van Os is de enige levende kunsthistoricus met een biografie: *Henk van Os: van kunst naar cultuur*; een veelzeggende titel. Het typeert het publieke karakter van de kunsthistoricus Henk van Os. De breedte van zijn kennis en werkervaring is uitzonderlijk. Hij ging van universiteit naar museum en terug naar universiteit. Hij publiceerde zowel over oude als moderne kunst. Hij was het gezicht van succesvolle en langlopende kunstprogramma's op radio en tv (*Museumschatten* van de VARA en *Beeldenstorm* van de AVRO). En hij was al vroeg een pleitbezorger van het consequent plaatsen van kunstwerken in hun context door het stellen van vragen naar hun oorspronkelijke functie.

Lees de volledige laudatio, uitgesproken door VNK-voorzitter Annette de Vries, [hier](#).

Reactie van Eddy de Jongh op het erelidmaatschap

*Uitgesproken door Annette de Vries op het lustrumsymposium van
11 oktober 2019*

Ik maak bij deze gelegenheid graag gebruik of misbruik van mijn ontembare beroepsaberratie door met Cesare Ripa's *Iconologia* op de propen te komen. Trefwoord: *Honore. Eere*. Zouden wij, kersverse ereleden van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici, figuren uit Ripa's befaamde compendium zijn geweest, dan stonden we hier nu uitgerust met een spies en een cornucopia, een hoorn des overvloeds, en nog zo het een en ander. Met gouden 'braseletten' bijvoorbeeld (armbanden). Persoonlijk ben ik de VNK dankbaar voor de toegekende onderscheiding, zoals ik ook dankbaar ben voor het feit dat wij niet onder de jurisdictie van Ripa vallen en hier gewoon, zonder spies, cornucopia en braceletten mogen rondlopen.

Eerbetoon dient natuurlijk niet te leiden tot borstklapperij. Een erelidmaatschap, zeg ik met een mespuntje schijnheiligheid, dient vooral in ootmoed en stilte te worden beleden. Aan beide fenomenen, *Ootmoedigheid* en *Stilswijgentheit* of *Stilligheid*, stilte dus, heeft op nieuw Ripa de nodige plechtige woorden gewijd. Ik volg nu de logica van de AAM, de Apekooi-Associatiemethode, ook wel Apekool-Associatiemethode genoemd, en sta nog even stil bij het fenomeen 'stilte', nog een enkel moment zonder mij daarin te hullen.

Stilte – in dit land inmiddels een vrij zeldzaam fenomeen – stilte bestaat in soorten. Ze speelt zelfs een rol in de kunstgeschiedenis, in zoverre dat sommige kunstwerken stilte als het ware uitbeelden, althans weten te evoceren. Dat vraagt om een weerwoord: kunsthistorici kunnen proberen dat onzichtbare maar tegelijk aanwezige verschijnsel te analyseren en te interpreteren. Ik meen dat Henk van Os ooit heeft gezegd dat hij stilte ervaart bij het zien van bepaalde schilderijen van Rothko.

Over stilte, onder andere als deugd, is vanaf de oudheid heel wat af gefilosofeerd, op diverse manieren. Ook Erasmus heeft zijn steentje bijgedragen aan het Silentium-parcours. In zijn traktaat *Lingua, Dat is de Tonge* zet hij per imperatief uiteen *hoe de Mensche sijn tonge bedwingen sal / 't welck een kleyn lidt is / maer het kan veel quaets ende goets doen*. Ik heb intussen mijn *kwaads* gedaan. Blijft óver: het *goets* doen, wat in dit geval wil zeggen: in ootmoedigheid mijn tonghe bedwingen. Die heugelijke toestand gaat nu in.

PRIJSWINNAAR AAN HET WOORD

Winnaar
Karel van Manderprijs:
Edwin Buijsen

*door Geerte Broersma,
secretaris VNK*

De VNK heeft de Karel van Manderprijs, de belangrijkste kunsthistorische prijs van Nederland, dit jaar toegekend aan Dr. Edwin Buijsen. Hij ontving de prijs voor zijn dissertatie *De schilderijenproductie van Adriaen Pietersz. van de Venne (1589-1662): traditie, innovatie, commercie (2018)*. De prijs wordt sinds 1958 toegekend aan een waardevolle wetenschappelijke kunsthistorische publicatie.

De jury beschreef de publicatie als 'een zeer complete kunstenaarsmonografie. Klassiek opgebouwd en qua inhoud – zowel in de breedte, als in de diepte – zeer uitputtend en vernieuwend. Buijsen [...] neemt de lezer in een heldere, toegankelijke stijl mee in

zijn nieuwe inzichten over Van de Venne.' Volgens de jury resulteert de combinatie van wetenschappelijke diepgang en toegankelijkheid in een standaardwerk dat lang zijn uitwerking zal hebben.

Edwin Buijsen studeerde kunstgeschiedenis aan de Universiteit Leiden en is werkzaam als Hoofd Collectie van het Mauritshuis. In 2018 promoveerde hij op *Adriaen van de Venne* met deze prijswinnende publicatie. Voor dit Bulletin sprak ik met hem.

Hoe was het om deze prijs te ontvangen?

Het was een grote verrassing, maar vooral ook een eer om deze belangrijke prijs in ontvangst te mogen nemen.

De jury was vol lof over uw publicatie. Niet iedere (kunst)historicus ontvangt een dergelijke reactie op zijn publicatie. Maakt dit u extra trots op uw werk?

Jazeker. Wat ik er heel fijn aan vind is dat de toegankelijkheid wordt genoemd. Bij een wetenschappelijke publicatie probeer je altijd zo volledig mogelijk te

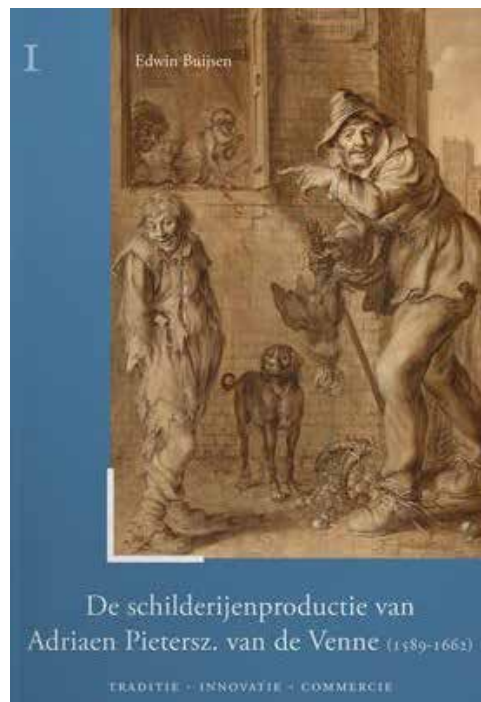
zijn. Je moet diep op de materie ingaan. Maar tegelijkertijd probeer je het op zo'n manier op te schrijven dat het begrijpelijk is. Daarom vind ik dit een heel mooi compliment.

Hoelang heeft u aan het onderzoek naar Van de Venne gewerkt?

Het gehele onderzoek heeft zestien jaar geduurd. In 2002 ben ik serieus begonnen. Vooral na 2008, toen ik van baan veranderde (van het RKD naar het Mauritshuis) had ik veel minder tijd voor het onderzoek, daarom duurde het langer. Gelukkig heb ik tijdens mijn RKD-periode een goede basis kunnen leggen en de tijd daarna benut om alles met elkaar in verband te brengen en goed op te schrijven.

Wat dreef u er toe om uw promotieonderzoek te wijden aan Adriaen van de Venne, en daarmee dus ook om deze monografie over hem te schrijven?

Hij is een kunstenaar die mij erg intrigeerde. Door mijn werk in 1998 aan de tentoonstelling en bijbehorende publicatie *Haagse*

schilders in de gouden eeuw bij kunsthandel Hoogsteder en Hoogsteder ben ik Van de Venne op het spoor gekomen. Toen kwam bij mij het idee op dat hij wel een heel geschikt onderwerp zou zijn voor een proefschrift. Wat mij heel erg aantrekt in hem is dat veel kunstvormen in zijn werk samenkomen en ik daarom ook allerlei vormen van onderzoek kon toepassen en combineren. Het onderwerp leende zich goed voor zowel stilistisch, iconografisch als technisch onderzoek, maar ook het literaire aspect is bij hem belangrijk. Het vroeg dus om een multidisciplinaire aanpak en dat sprak me erg aan.

Bent u nu, na zo intensief en langdurig onderzoek, ook uitgekeken op Van de Venne?

Absoluut niet, integendeel zelfs. Eigenlijk kan ik wel zeggen dat de liefde voor Van de Venne alleen maar groter is geworden gedurende mijn onderzoek. Door de nog te verschijnen handelseditie van mijn proefschrift en vooral door de aankomende dubbeltentoonstelling over Van de Venne in het Haags Historisch Museum

en in het Zeeuws Museum Middelburg wil ik ook graag uitdragen wat voor een veelzijdig kunstenaar hij was. Er zijn nog andere aspecten van zijn werk waar ik niet meer aan toe ga komen, zoals zijn politieke prenten en de illustraties voor de boeken van Jacob Cats, maar die wel verder onderzocht zouden moeten worden. Ik hoop dan ook dat jonge kunsthistorici zich zullen interesseren voor deze kunstenaar.

Wat was de grootste uitdaging bij uw onderzoek en het schrijven van De schilderijenproductie van Adriaen Pietersz. van de Venne (1589-1662)?

Dat het naast mijn drukke baan bij het Mauritshuis af zou komen op een manier waar ik zelf tevreden over zou zijn. En een andere uitdaging was om al die aspecten van zijn werk, want het is heel omvangrijk, zo te beperken dat je het kunt opschrijven. Dat je er een paar voorbeelden uithaalt die typerend zijn voor zijn werkwijze, zonder op elk werk afzonderlijk in te gaan, want dat zou te veel worden.

Zou er een andere kunstenaar zijn waar u zich ook zo in zou kunnen verdiepen als in Van de Venne?

Er zijn nog twee kunstenaars die oude liefdes van mij zijn: Paulus Potter en Jan van Goyen. Dat zijn ook Haagse schilders, net als Van de Venne. Het gevoel dat ze in dezelfde stad hebben gewerkt als waar ik werk heeft er zeker mee te maken. Het zijn wel drie heel verschillende kunstenaars, met bijzondere persoonlijkheden en allen op hun gebied specialisten.

Nu iets anders. De prijsuitreiking vond plaats tijdens het Lustrumsymposium van de VNK met het thema 'het succes van de kunstgeschiedenis'. Wat is volgens u een echt succes van de kunstgeschiedenis?

Ik denk dat het een groot succes is dat de kunstgeschiedenis in Nederland erin geslaagd is om nog steeds relevant te blijven. Wat ik heel goed vond aan het symposium was dat naar voren kwam dat kunsthistorici op allerlei manieren met het vak bezig zijn en proberen om op heel

inventieve en vernieuwende wijze de interesse voor kunst te wekken bij een breder publiek. Een belangrijk succes is dat kunstgeschiedenis niet een elitaire gelegenheid is gebleven, maar dat ernaar gestreefd wordt om het belang ervan op allerlei niveaus te benadrukken en de resultaten te delen.

En wat kan er volgens u nog verbeterd worden? Wat verdient volgens u meer aandacht?

Het is belangrijk dat kunsthistorici, naast alle uiteenlopende activiteiten waar zij zich tegenwoordig mee bezighouden, ook nog de kans krijgen om zich aan onderzoek te wijden. We moeten wetenschappelijk onderzoek levend houden.

De popularisering van de kunst mag niet leiden tot uitholling. De basis ligt bij de inhoud, dat moet zo blijven. De onderzoeksmogelijkheden voor jonge kunsthistorici worden steeds minder, dus dat is zeker een aandachtspunt.

De overige nominaties voor de Karel van Mander Prijs 2019 waren:

Baarsen, Reinier J. Kwab: *ornament als kunst in de eeuw van Rembrandt*. Amsterdam (nai010 uitgevers; Rijksmuseum Amsterdam), 2018.

Bruijn, Emile de. *Chinese wallpaper in Britain and Ireland*. London (Philip Wilson Publishers Ltd.), 2017.

Goudriaan, Elisa. *Florentine Patricians and Their Networks. Structures Behind the Cultural Success and the Political Representation of the Medici Court (1600-1660)*. Leiden (Brill), 2018.

Leeflang, Huigen, en Pieter Roelofs (red.). *Hercules Segers: painter, etcher*. Amsterdam (nai010 uitgevers; Rijksmuseum Amsterdam), 2016.

Rasterhoff, Claartje. *Painting and Publishing as Cultural Industries: The Fabric of Creativity in the Dutch Republic, 1580-1800*. Amsterdam Studies in the Dutch Golden Age. Amsterdam (Amsterdam University Press), 2016.

Het volledige juryrapport over alle publicaties is [hier](#) te lezen.

Lustrumlezingen

Naast het lustrumsymposium organiseerde de lustrumcommissie dit jaar ook een reeks lustrumlezingen aan de kunsthistorische opleidingen. Diverse hoogle- raren en andere kunsthisto- risch specialisten maakten een uitstapje naar een uni- versiteit die niet hun dage- lijke werkterrein is. Voor een publiek van studenten en alumni bogen zij zich over een onderwerp dat past binnen het lustrumthema **Het succes van de kunstge- schiedenis.**

– Utrecht *goes* Groningen
Op 20 december gaf Victor Schmidt (Universiteit Utrecht) een lezing met de titel ‘Exhibiting information: some issues in the contemporary display of artworks from the past’.

Lezing Lex Bosman in Utrecht

– Nijmegen *goes* Amsterdam
Op 12 december gaf Jos Koldewij (Radboud Universiteit Nijmegen) een lezing aan de VU in Amsterdam. De le- zing, met als titel ‘Toeschrijvingsproblematiek bij Jheronimus Bosch’, was onder- deel van de collegereeks Kunst, markt en connaisseurschap.

– Amsterdam *goes* Utrecht
Op 20 november gaf Lex Bosman (Universiteit van Amsterdam) een lezing in Utrecht. Hij boog zich als hoog- leraar architectuurgeschiedenis buigen over het vraagstuk: wat hebben we in tachtig jaar ar- chitectuurgeschiedenis nu écht bereikt? De lezing in Utrecht is in samenwerking met Stichting Art georganiseerd.

Lezing Jan de Jong in Leiden

– Groningen *goes* Leiden
Op 26 september gaf Jan de Jong (Rijksuniversiteit Groningen) in Leiden de lezing: ‘Pintoricchio: (g)een plaats in de kunstgeschiedenis?’ De le- zing maakt onderdeel uit van de collegereeks *Hoe verandert kunst de wereld? Art’s agency in steden, hoven & kerken.*

Algemene ledenvergadering 2019

Algemene ledenvergadering 2019
Museum de Lakenhal vrijdag 11 oktober 2019,
jaarvergadering: 10.00; prijzen: 16:30-17:00

1. WELKOM

De voorzitter van de VNK, Annette de Vries, opent de vergadering om 10.00u. Vervolgens heet Meta Knol, directeur van Museum de Lakenhal, iedereen welkom. Aanwezig zijn 7 van de 8 bestuursleden en de office-manager.

2. VASTSTELLING AGENDA

De agenda is vastgesteld.

3. VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERING 9 NOVEMBER 2018

Het verslag van 2018 is goedgekeurd en daarmee vastgesteld.

4. BERICHTEN VANUIT BESTUUR EN SECTIES

Samenstelling bestuur
Lisette Luijkx heeft Menno Jonker opgevolgd. Eind dit jaar zal Arjan de Koomen aftreden en daarom wordt gezocht naar een opvolger.

Institutionele steunleden
De VNK heeft 10 institutionele steunleden:
RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis; TEFAF; PAN; Rijksmuseum; Van Gogh Museum; Mauritshuis; Fondation Custodia Collection Frits Lugt; Jan Six Fine Art; De Gijzelaar-Hintzenfonds; RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

5. PRESENTATIE JAARREKENING

Penningmeester Marion van de Marel-Konings geeft toelichting op de jaarrekening 2018 en begroting 2020. Op 31 december 2018 bedroegen de saldi van de betaal- en spaarrekening respectievelijk € 514 en € 5.069. Voor alle cijfers van de jaarrekening en de begroting, zie onderaan dit verslag. De volledige jaarrekening is te vinden op de website www.kunsthistorici.nl.

Jaarrekening 2018:
Net zoals het voorgaande jaar, is het boekjaar 2018 afgesloten met een negatief saldo.
Het totale bedrag dat tijdens kalenderjaar 2018 aan inkomsten is gegenereerd, bedraagt €22.656, ruim €2.500 meer dan begroot. De lasten voor 2018 bedragen €29.780 bijna €9.000 meer dan begroot. Dit heeft te maken met de investering in een nieuwe website. Dit resulteert in een negatief saldo van € 7.124.

De baten: deze zijn licht gestegen ten opzichte van 2017. Dit komt door een kleine stijging van het ledenaantal en een actieve opvolging van de nog te ontvangen contributies.
De kosten: de kunsthistorische prijzen zijn in 2018 allemaal uitgereikt, dus dit zijn extra kosten t.o.v. 2017.

Balans:
De reserves zijn afgenomen met € 7.124, waardoor het eigen ver-

mogen per 31-12-2018 € 5.931 is.
Bezittingen: € 8.355
Schulden: alleen kortlopend.

Begroting 2020:
De voor 2020 begrote opbrengsten uit contributies zijn €3.475 hoger dan begroot voor 2019. Dit is het gevolg van een door het bestuur voorgestelde contributieverhoging. Het bestuur acht deze contributieverhoging noodzakelijk om in de komende jaren te kunnen investeren in activiteiten voor de leden, het beter bereiken van potentiële leden (zoals studenten), het beter zichtbaar zijn voor het brede publiek en in de verdere professionalisering van de eigen organisatie. Het VNK stelt voor de jaarlijkse contributie voor reguliere leden vast te stellen op €40 en die voor studenten op €25. Hiermee is de contributiestructuur van de VNK bovendien in lijn met die van beroepsverenigingen zoals het KNHG. In 2019 heeft de VNK vijf nieuwe steunleden mogen

verwelkomen: het Mauritshuis; Fondation Custodia /Collection Frits Lugt; Jan Six Fine Art; De Gijzelaar-Hintzenfonds; de RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

In 2020 zullen de Karel van Mander Prijs en de Jan van Gelder Prijs weer worden uitgereikt.

Het organiseren van de sectieactiviteiten behoort tot kernactiviteiten van de VNK. De kosten van de activiteiten moeten kostendekkend zijn. Er is een klein potje beschikbaar voor wanneer dat niet het geval is.

De heer Frans Klein wordt bedankt voor zijn bijdrage uit hoofde van de kascommissie.

6. RONDVRAAG

Er zijn geen vragen.

7. UITREIKING ERELIDMAATSCHAP

Voor het eerst in de geschiedenis van de VNK hebben drie Nederlandse kunsthistorici het predicaat 'erelid' toegekend

gekregen. Dit ter gelegenheid van het 80-jarig lustrum. Deze drie kunsthistorici hebben zich bijzonder verdienstelijk gemaakt voor het vak kunstgeschiedenis of een deelgebied daarvan. Het erelidmaatschap is uitgereikt aan Willemijn Fock, Eddy de Jongh en Henk van Os.

Willemijn Fock was hoogleraar in de geschiedenis van de kunstnijverheid aan de Universiteit van Leiden tussen 1982 en 2007. Als hoogleraar heeft zij gedreven en vol toewijding vorm gegeven aan het specialisme van de kunstnijverheid en de interieurgeschiedenis; een specialisme dat voor de kunstgeschiedenis zo belangrijk is, maar lang onderbelicht bleef. Zonder twijfel is zij degene geweest die de wetenschappelijke basis heeft gelegd voor het vak interieurgeschiedenis.

Eddy de Jongh was van 1976 tot 1990 hoogleraar iconologie en kunsttheorie aan de Universiteit Utrecht. De Jongh kan met recht de *founding father* van de iconologie in Nederland worden genoemd, de leer der betekenis van kunstwerken, in het bijzonder

van 17de-eeuwse Nederlandse genretaferelen. Emblematiek, een boodschap gebracht door een prikkelende combinatie van woord en beeld, was belangrijk in De Jonghs onderzoek. De iconologische benadering heeft – in alle nuances denkbaar – zonder meer een blijvende plek in de kunstgeschiedenis gekregen.

Henk van Os is de enige levende kunsthistoricus met een biografie: *Henk van Os: van kunst naar cultuur*; een veelzeggende titel. Het typeert het publieke karakter van de kunsthistoricus Henk van Os. De breedte van zijn kennis en werkervaring is uitzonderlijk. Hij ging van universiteit naar museum en terug naar universiteit. Hij publiceerde zowel over oude als moderne kunst. Hij was het gezicht van succesvolle en langlopende kunstprogramma's op radio en tv (*Museumschatten* van de VARA en *Beeldenstorm* van de AVRO). En hij was al vroeg een pleitbezorger van het consequent plaatsen van kunstwerken in hun context door het stellen van vragen naar hun oorspronkelijke functie.

8. SLUITING

De VNK bedankt de lustrumcommissie voor haar inzet.

De algemene ledenvergadering werd gesloten om 11.00u.

9. UITREIKING KAREL VAN MANDER PRIJS

[Na lustrumprogramma;
16.30-17.00]

De belangrijkste kunsthistorische prijs van Nederland, de Karel van Manderprijs, wordt sinds 1958 toegekend aan een waardevolle wetenschappelijke kunsthistorische publicatie. De Karel van Manderprijs is in 2019 gebaseerd op de bibliografie 'Beeldende Kunst en Kunstnijverheid 1550 - 1700' met publicaties verschenen in de afgelopen vijf jaar. Deze omvangrijke bibliografie is samengesteld door Julia van Marissing met een introductie door Reinier Baarsen, waarvoor de VNK hen zeer dankbaar is.

Dit jaar is de prijs toegekend aan Edwin Buijsen, voor zijn publicatie *De schilderijenproductie van Adriaen Pietersz. van de Venne*

(1589-1662): *traditie, innovatie, commercie.*

Volgens de jury is de publicatie een zeer complete kunstenaarsmonografie. Klassiek opgebouwd en qua inhoud – zowel in de breedte, als in de diepte – zeer uitputtend en vernieuwend. Buijsen, werkzaam als hoofd collecties en onderzoek in het Mauritshuis, neemt de lezer in een heldere, toegankelijke stijl mee in zijn nieuwe inzichten over Van de Venne: zijn persoonlijk leven, zijn gedichten, zijn opdrachtgevers, zijn opmerkelijke iconografische keuzes en spreukbanden, maar vooral ook zijn techniek. Het totaal geeft een voorbeeldig beeld van deze uiterst veelzijdige kunstenaar en hoe zijn schilderstijl, -techniek en themakeuze zich in de loop der tijd ontwikkelde; juist ook in vergelijking met of afgezet tegen het werk van tijdgenoten. Zo creëert Buijsen een levendig beeld van een kunstenaar die zijn eigen weg zoekt en vindt. Ook de mooie balans tussen wetenschappelijke diepgang en toegankelijkheid van deze publicatie waardeert de jury zeer.

VERKORT OVERZICHT JAARREKENING

BALANS

Activa	31-12-18	31-12-17	Passiva	31-12-18	31-12-17
Vorraden	880	1.100	Eigen vermogen	5.931	13.055
Vorderingen	1.892	1.865	Kortlopende schulden	2.424	0
Liquide middelen	5.583	10.090			
Totaal	8.355	13.055	Totaal	8.355	13.055

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	begroot	gerealiseerd	gerealiseerd
	2018	2018	2017
Baten	20.150	22.656	21.447
Contributies leden	18.000	20.635	19.108
Contributies institutionele steunleden	2.000	2.000	2.000
Workshop	0	-	241
Overige inkomsten	150	21	97
Lasten	20.900	29.780	24.302
Organisatie KHD	500	515	907
VNK bibliografie	2.500	3.131	2.712
Kunsthistorische prijzen	2.750	2.827	1.526
Bulletin	375	908	1.067
Sectieactiviteiten	450	33	1.118
Officemanagement	12.500	12.605	12.595
Bestuurskosten	250	270	179
Website	375	8.037	2.839
Ledenadministratie	300	290	436
Kosten zakelijk bankieren	200	195	182
Druk- en portokosten	250	0	42
Lidmaatschap CIHA	200	200	200
Overige kosten	250	768	500
Saldo	-750	-7.124	-2.856

BEGROTING 2020

	gerealiseerd	begroting	begroting
	2018	2019	2020
Baten	22.656	22.000	27.475
Contributies leden	20.635	20.000	23.475
Contributies institutionele steunleden	2.000	2.000	4.000
Overige inkomsten	21	0	0
Lasten	29.780	22.000	27.475
Organisatie KHD	515	2.250	2.000
VNK bibliografie	3.131	2.750	3.000
Kunsthistorische prijzen (incl. trofee)	2.827	1.600	2.720
Bulletin	908	500	900
Sectieactiviteiten	33	450	1.250
Officemanagement	12.605	12.500	13.500
Bestuurskosten	270	250	250
Marketingkosten (flyers, posters etc)			255
Website	8.037	250	250
Ledenadministratie	290	450	450
Kosten zakelijk bankieren	195	300	200
Druk- en portokosten	0	250	250
Lidmaatschap CIHA	200	200	200
Overige kosten	768	250	250
Lustrum 2019	0	0	2.000
Saldo	-7.124	0	0

Nog geen lid van de VNK?

De Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici wil kunst- en architectuurhistorici in Nederland bij elkaar brengen en kennisoverdracht, ontmoeting en discussie binnen het vakgebied bevorderen. Dat doen we onder andere door het organiseren van bijeenkomsten en workshops, door het uitgeven van het bulletin *Kunsthistorici* en door actief te zijn op de website en *social media*.

Bijna 1000 kunst- en architectuurhistorici in Nederland en daarbuiten zijn al lid van de VNK. Als lid blijf je op de hoogte van het laatste nieuws uit het vakgebied en krijg je de mogelijkheid regelmatig collega's te ontmoeten en je netwerk uit te breiden. Studenten kunnen bovendien voor een lager tarief lid worden. Het is nu ook voor instellingen mogelijk om de VNK te steunen.

Lidmaatschap:

€ 40,- of €25,- per jaar (studenten)

Lidmaatschap voor het leven:

€ 1.000 (u ontvangt het boek *Onder kunsthistorici*)

Institutioneel steunlidmaatschap:

€ 500,- per jaar (u krijgt 2 deelnemersplaatsen tijdens de VNK-activiteiten en vermelding van uw logo op de website)

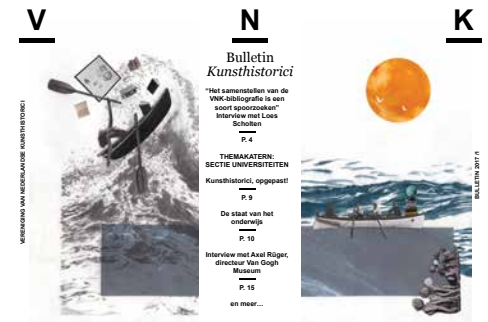
Begunstigers lidmaatschap (persoon/instituut):

€ 100,- per jaar (u wordt vermeld op de website)

Aanmelden?

Stuur een email naar de ledenadministratie: secretaris@kunsthistorici.nl en vermeld hierin achternaam, voorletters en titel, adres, postcode+ woonplaats, geslacht, afstudeerrichting en e-mailadres. De kosten van het lidmaatschap zijn inclusief het abonnement op *Kunsthistorici*.

www.kunsthistorici.nl

INSTITUTIONELE STEUNLEDEN VNK:

Jan Six Fine Art

RIJKS MUSEUM

PAN
AMSTERDAM

Cultural Heritage Agency
Ministry of Education, Culture and Science

TEFAF
Maastricht

Colofon

Kunsthistorici is een uitgave van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VNK)

30ste jaargang, nr. 3, december 2019

Redactie

Eline Levering Mphil, hoofd- en eindredactie
dr. Annette de Vries, redactieraad

Vormgeving en opmaak

Janna & Hilde Meeus, www.meeusontwerpt.nl

Redactieadres

Eline Levering, secretariaat@kunsthistorici.nl

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van:

Nik Heemskerk
Edwin Buijsen
Hilbert Lootsma
Kitty Zijlmans
Geerte Broersma
Epcó Runia
Marie Baarspul
Esther van der Hoorn
Annette de Vries
Marion van der Marel
Eline Levering

Bestuur VNK

dr. Annette de Vries, voorzitter
Geerte Broersma MA, secretaris
drs. Marion van der Marel BA,
penningmeester
dr. Arjan de Koomen
dr. Eloy Koldeweij
drs. Epcó Runia
Marie Baarspul MA
drs. Lisette Luijkx

Abonnement

Een abonnement op *Kunsthistorici* is inbegrepen bij het lidmaatschap van de VNK. De jaarlijkse contributie bedraagt € 40,- en € 25,- (studenten), ongeacht in welke maand men zich opgeeft. U wordt verzocht gebruik te maken van de toegestuurde betalingsinstructies. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de ledenadministratie.

Kunsthistorici wordt digitaal verspreid.

Opzegging

Lidmaatschap en abonnement worden jaarlijks stilzwijgend verlengd. Het lidmaatschap kan alleen schriftelijk bij de ledenadministratie worden opgezegd, op elk moment en met onmiddellijke ingang.

Ledenadministratie, waaronder (e-mail)adreswijzigingen

Doorgeven aan
secretaris@kunsthistorici.nl

Secretariaat

Vereniging voor Nederlandse
Kunsthistorici
t.a.v. Eline Levering
Postbus 90418
2509 LK Den Haag
secretariaat@kunsthistorici.nl

www.kunsthistorici.nl

© Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de afbeeldingen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht zich tot de redactie te wenden.